

بررسی موانع توسعه بنگاه‌های اقتصادی موجود در محلات پیراشهر زابل

(مطالعه موردی: محلات اسلام آباد و حسین آباد)

سیرووس قنبری^۱
اعظم بربدار گلوي^۲

چکیده

در طی سال‌های اخیر، نقش و اهمیت بنگاه‌های اقتصادی در کشورهای در حال توسعه رو به افزایش است این بنگاه‌ها علاوه بر رفع مشکل بیکاری و ایجاد اشتغال، به افزایش تولید و صادرات و نیز به توزیع عادلانه منابع به ویژه در مناطق محروم، کمک می‌کنند. ارزیابی وضعیت بنگاه‌ها نشان می‌دهد که آنها در این‌جا نقش راهبردی خود در اقتصاد کشور و نیز در بازارهای جهانی با مشکل مواجه هستند. با این نگرش، هدف مقاله حاضر بررسی موانع توسعه بنگاه‌های اقتصادی موجود در محلات اسلام آباد و حسین آباد شهر زابل می‌باشد. روش تحقیق حاضر، توصیفی- تحلیلی و مبتنی بر بررسی منابع اسنادی و مطالعات پیمایشی بوده است. جامعه آماری تحقیق، بنگاه‌های اقتصادی مستقر در محلات اسلام آباد و حسین آباد به تعداد (۱۴۲ بنگاه) می‌باشد که با توجه به تعداد بنگاه‌های اقتصادی موجود در محلات فوق، تعداد (۲۲۶ بنگاه) به عنوان حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران با سطح اطمینان ۹۵ درصد محسوسیه گردید. برای برآورد حجم نمونه در هر محله از قاعده تسهیم به نسبت در هر محله استفاده گردید. از این تعداد ۸۸ بنگاه در محله اسلام آباد و ۵۴ بنگاه در محله به عنوان نمونه انتخاب گردید. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از مدل‌های وزن دهی تصمیم‌گیری چند شاخصه آنتروپی شانون و saw استفاده گردید. نتایج تحقیق مؤید آن است که از بین موانع توسعه بنگاه‌های اقتصادی موجود در محلات پیراشهر زابل، موانع سیاسی(عدم وجود متولی واحد در زمینه توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط، مشکلات جهت صدور کالا به داخل و خارج از کشور)، با ۰/۲۴۶ بیشترین وزن و موانع زیرساختی(ضعف زیر ساخت‌های محلی، قرار گرفتن در مکان نامناسب، فقدان پهنانی باند مناسب برای اینترنت) با وزن ۰/۱۸۷ کمترین وزن را بدست آورده است.

واژگان کلیدی: بنگاه‌های اقتصادی، موانع ، اسلام آباد و حسین آباد، پیراشهر زابل.

مقدمه

از اوخر قرن بیستم تاکنون الگوهای متفاوتی از رشد و توسعه صنعتی در کشورهای جهان تجربه شده است. یکی از این الگوهای بنگاه‌های کوچک و متوسط می‌باشد. نگاهی به نظام اقتصادی، در بسیاری از کشورهای پیشرفته دنیا بیانگر آن است که ایجاد و همچنین حمایت از این بنگاه‌ها یکی از اولویت‌های اساسی در برنامه‌های توسعه اقتصادی این کشورها است. این بنگاه‌های اقتصادی علی‌رغم آنکه به سرمایه‌گذاری اندکی نیاز دارند (مرادی و طباطبایی، ۱۳۹۴: ۱)، به رشد اقتصادی و همچنین افزایش موفقیت در جوامع از طریق تولید کالاها و خدمات بیشتر و در نتیجه ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، کمک می‌کنند (Saber & Hamdan, 2019: 3). به همین محرك نظام‌های اقتصادی در حرکت به سوی نظام اقتصادی دانش مدار شناخته شده‌اند (جهانگیری و همکاران، ۱۳۹۳: ۹۴). به همین دلیل حمایت در راستای ایجاد، رشد و گسترش بنگاه‌های اقتصادی یکی از مهمترین اولویت‌ها برای توسعه اقتصادی، ایجاد اشتغال و رشد

^۱. گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشکده جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران (نویسنده مسئول)

Email : ghanbari@gep.usb.ac.ir -Tel: 09133022895

^۲. دانشجوی مقطع دکتری رشته جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشکده جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.

صادرات در بسیاری از کشورها و از جمله ایران است با توجه به نقش مهم بنگاههای اقتصادی می‌توان گفت که دولت، یکی از اصلی‌ترین برنامه‌های توسعه‌ای خود را مشروط به گسترش این بنگاهها با هدف دستیابی به توزیع عادلانه منابع به ویژه در مناطق محروم، افزایش تولید و صادرات غیر نفتی، تقویت تحرک اقتصادی، افزایش کارایی تسهیلات بانکی، تقویت کارآفرینی، اشتغال زایی و افزایش فرصت‌های شغلی جدید قرار داده است (ادراکی، ۱۳۸۶: ۲۶). گفتنی است اگر این رشد اقتصادی همراه با نوآوری‌های تکنولوژیکی باشد باعث افزایش بهره‌وری بنگاههای اقتصادی و نیز رفاه مردم می‌شود (Surya et al, 2020: 1). ارزیابی اولیه وضعیت بنگاههای کوچک و متوسط در کشور نشان می‌دهد که این بنگاهها علیرغم کمک دولت، در ایفا ن نقش راهبردی مورد انتظار خود در اقتصاد کشور، رقابت با بنگاههای مشابه خارجی و صنایع بزرگ داخلی و نیز کسب مزیت رقابتی که لازمه حضور جدی در بازارهای جهانی است، با مشکل موافقه هستند. در واقع طی چند سال گذشته نقش و جایگاه بنگاههای کوچک و متوسط در کشور رو به کاهش بوده است و آنها نتوانسته‌اند نسبت به بنگاهها و واحدهای بزرگ از مزیت نسبی در توسعه صنعتی و اقتصادی کشور برخوردار باشند (رضایی و صفا، ۱۳۹۴: ۶۸). به طوری که براساس آمار موجود، حدود ۲۳ درصد از واحدهای کوچک، در سال اول و تقریباً ۴۲ درصد در پایان سال پنجم از شروع فعالیت (پارساپور و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۲)، به دلایل گوناگون محیط خارجی یا داخلی کسب و کار (داداش پور و سخندان، ۱۳۹۵: ۶۹) با شکست (پارساپور و همکاران، ۱۳۹۶: ۴۲)، به دلایل گوناگون اعطای تسهیلات به بنگاه‌های کوچک اقتصادی با عنوان تسهیلات زودبازده، با هدف اشتغال زایی پایدار، انجام شده و براساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، تاکنون این برنامه موفق نبوده و با شکست مواجه شده است (پارساپور و همکاران، ۱۳۹۶: ۴۲). ارزیابی‌ها حاکی از آن است که بنگاههای اقتصادی محلات پیراشهر زابل (اسلام آباد و حسین آباد) نیز به دلیل وجود موانع و مشکلاتی مانند؛ پرداخت هزینه‌های بالا جهت دریافت پروانه کسب و کار، عدم توانایی مالی برای تامین دستمزد نیروی کار و تامین هزینه مواد اولیه، پرداخت اجاره بهای ملک، نبود زیر ساخت‌های مناسب در محلات فوق، کمبود بازار تقاضا، کاهش توان خرید مشتریان و نیز اوضاع نابسامان و نامطلوب اقتصاد کشور و... از وضعیت مطلوبی برخوردار نمی‌باشند که این امر باعث شده صاحبان بنگاه‌ها میل و انگیزه خود را در جهت توسعه کسب و کار و حتی ادامه‌ی فعالیت از دست بدنه‌نیزی نمی‌توانند در راستای اهداف برنامه ریزی شده خود به ویژه افزایش تولید و فروش محصولاتشان و نیز ارتقاء فرصت‌های شغلی جدید حرکت نمایند. و از اثر بخشی مناسب و عملکرد قابل توجیهی برخوردار باشند. با توجه به اهمیت توسعه بنگاههای اقتصادی شهر زابل به واسطه وجود شرایط ویژه حاکم بر آن (خشکسالی)، بسته شدن مرز و به تبع آن کم رنگ شدن مراودات مرزی با کشور افغانستان و نیز وزش بادهای ۱۲۰ روزه که با توجه به خشک بودن بستر رودخانه هیرمند زمینه ایجاد طوفان‌های شن را فراهم کرده) و همچنین نرخ بالای بیکاری در این دو محله ۳۶۸ درصد اسلام آباد، ۳۰ درصد حسین آباد (نتایج حاصل از تمام شماری دفتر تسهیلگری و توسعه محلی اسلام آباد و حسین آباد) به نظر می‌رسد یکی از مشکلاتی که افراد ساکن در این محلات با آن روبرو است، بیکاری کی از مزیت‌های بنگاههای اقتصادی، توانایی آنها در اشتغال زایی است به دلیل نیاز کم این صنایع به سرمایه گذاری‌های کلان و نیروی متخصص می‌باشد (بنابر نتایج حاصل از تمام شماری دفتر تسهیلگری و توسعه محلی اسلام آباد و حسین آباد، جمعیتی معادل ۳۳۳ نفر در این بنگاه‌ها مشغول به کار هستند). به نظر می‌رسد سرمایه گذاری در این نوع بنگاه‌ها یکی از راه حل‌های مفصل بیکاری باشد شایان ذکر است برطرف نشدن موانع توسعه بنگاههای اقتصادی می‌تواند منجر به بیکار شدن نیروی کار شاغل در این بنگاهها، فقر و نیز افزایش بزهکاری در این محلات شود و زمینه مهاجرت جمعیت فعلی را از شهر فراهم آورد. توسعه بنگاه‌های کوچک در شرایط فعلی که بنگاههای بزرگ با انواع تحریم‌ها روبرو هستند می‌تواند زمینه را برای نگهداشت جمعیت در محلات فوق فراهم آورد. با توجه به مطالب ذکر شده هدف مقاله حاضر بررسی موانع توسعه بنگاههای اقتصادی موجود در محلات پیراشهر زابل تحقیقی مشاهده نشده است و تحقیقات مشاهده شده به بررسی جنبه‌های دیگر موضوع پرداخته‌اند از جمله ملاشی و همکارانش (۱۳۹۴) به تعیین میزان موقیت بنگاههای اقتصادی زود بازده بخش کشاورزی در روستاهای شهرستان زابل پرداخته‌اند و پژوهش حاضر، در نوع خود دارای اهمیتی در خور توجه خواهد بود. براساس مطالب اشاره شده در بالا پرسش اساسی این تحقیق این

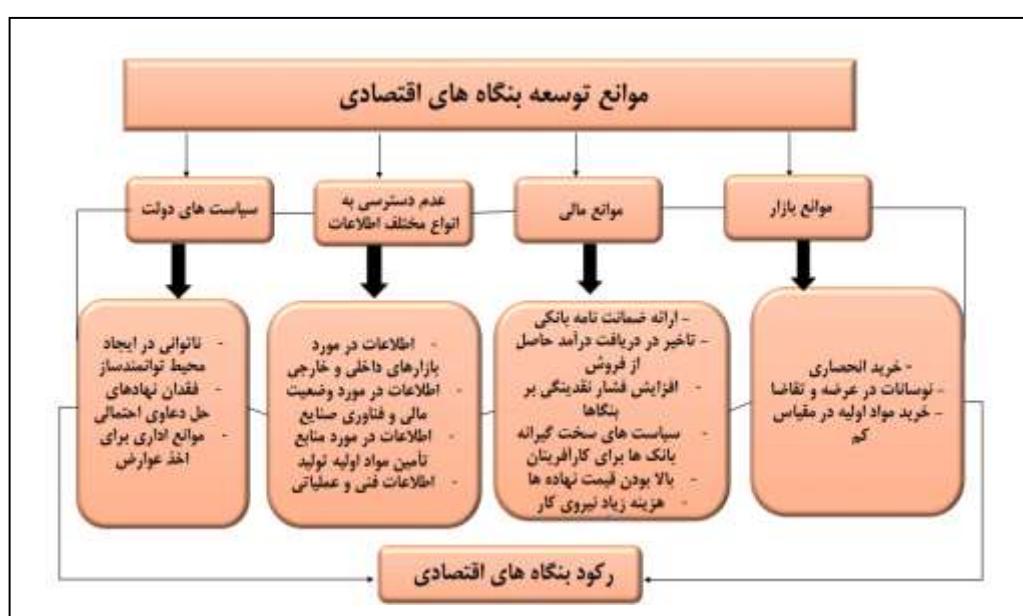
است که چه عواملی از توسعه بنگاه‌های اقتصادی در محلات پیرا شهری زابل (اسلام آباد و حسین آباد) ممانعت کرده و آنان را به رکود کشانده است؟

مبانی نظری

تاکنون تعریف واحدی از بنگاه‌های اقتصادی کوچک و متوسط ارائه نشده و تعاریف به کار گرفته شده در کشورهای مختلف بسیار متنوع بوده است. این بنگاه‌ها در هر کشور بر مبنای وضعیت اقتصادی و میزان توسعه اقتصادی آن شکل می‌گیرد، اما از عوامل مشترکی که در همه تعاریف وجود دارند می‌توان به تعداد کارکنان، حجم سرمایه، حجم تولید، نوع تکنولوژی تولیدات اشاره کرد. که در Levy et al., 1987: 16) امروزه صنایع کوچک و متوسط از جنبه‌های مختلف اجتماعی، تولید صنعتی و ارائه خدمات در حال نقش آفرینی هستند و در بسیاری از کشورها این واحدها تامین کنندگان اصلی اشتغال جدید، مهد تحول و نوآوری و پیشرو در ابداع فناوری‌های جدید هستند و از موثرترین عوامل در رشد و توسعه سیستم‌های اقتصادی و اجتماعی هر کشوری محسوب می‌شوند (رضایی و پاکروان، ۱۳۹۶: ۲). در این زمینه جون راینسون استفاده از صنایع کوچک و متوسط را برای کاهش بیکاری و بیکاری پنهان پیشنهاد می‌کند. گورنار میرال نیز اظهار می‌دارد که توسعه صنعتی و گسترش صنایع کوچک و متوسط همراه با افزایش جمعیت فعال در مشاغل صنعتی، می‌تواند منجر به رشد درآمد سرانه ملی شود (مهریان و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۵). در ایران اهمیت بنگاه‌های کوچک و متوسط را می‌توان از دو بعد کمی و کیفی بررسی کرد. از بعد کمی، واحدهای کوچک و متوسط درصد بسیار زیادی از شرکتهای موجود در کشور ما و نیز در جهان را تشکیل می‌دهند و تعداد افراد شاغل در آنها قابل توجه است. همچنین ارزش افزودهی آنها در کشورهای مختلف، چیزی بین یک سوم تا نیمی از ارزش افزوده کل کشور را شامل می‌شود. از بعد کیفی، این واحدها می‌توانند بخش خصوصی را به سرمایه‌گذاری ها تشویق کنند و به عنوان ابزاری خوب در جهت خصوصی سازی در نظر گرفته شوند و به خاطر کوچک بودن، قدرت ابتکار و خلاقیت بیشتری داشته باشند (بیدختی و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۶). چنانچه اکس و آدرس می‌گویند از آنجا که صنایع بزرگ به سبب ساختار خاص خود، انعطاف لازم را در جوابگویی به تنوع طلبی مصرف کنندگان ندارند، زمینه رشد صنایع کوچک، بیش از پیش، فراهم شده است. در جایی دیگر بن رز (۱۹۵۹) می‌گوید در شرایط شکوفایی و رونق اقتصادی، رشد برای صنایع کوچک و متوسط، امکان پذیر و راحت تر از توسعه صنایع بزرگ است (مهریان و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۵). با توجه به این که یکی از اولویت‌های شناسایی شده توسط کمیسیون اروپا، حمایت از شرکت‌های خرد، کوچک و متوسط به منظور تحریک رشد اقتصادی، ایجاد مشاغل جدید و همچنین ارتقای انسجام اقتصادی و اجتماعی است این بنگاه‌ها می‌توانند پایه‌ای محکم برای رشد اقتصادی را فراهم کنند (Samitowska, 2011: 43) و مسیر بروزرفت از بحران توسعه را هموار نماید (مهرامی، ۱۳۹۸: ۸۳). اما شواهد نشان می‌دهد که در سراسر جهان این بنگاه‌ها به منظور بقاء و توسعه خود با محدودیت‌های جدی روبرو هستند (Wu & Xub, 2020: 3). در ایران نیز بنگاه‌های اقتصادی برای توسعه خود با موانع مواجه هستند که می‌توان آنها را به شرح ذیل دانست: ۱- موانع بازار مثل وجود خردیدهای انحصاری، نوسانات در عرضه و تقاضا، خرید مواد اولیه در مقیاس‌های کم که به افزایش قیمت‌ها منجر می‌شود و ... ۲- موانع مالی مانند، مشکلات مربوط به ارائه ضمانت نامه‌های بانکی، تأخیر در دریافت درآمد حاصل از فروش محصولات، افزایش فشار نقدینگی بر بنگاه‌ها (رضایی و پاکروان، ۱۳۹۶: ۳)، نبود سرمایه کافی و سیاست سختگیرانه بانک‌ها برای کارآفرینان مانند عدم اعطای اعتبارات از روی میل و رغب به این افراد (Samitowska, 2011: 46)، بالا بودن قیمت نهاده‌ها، هزینه زیاد نیروی کار و ... (Tambunan, 2015: 32). ۳- عدم دسترسی به انواع مختلف اطلاعات از جمله: اطلاعات بازاریابی در مورد بازارهای داخلی و خارجی، اطلاعات در مورد وضعیت مالی و فناوری صنایع کوچک و متوسط برای کمک به سرمایه‌گذاران در انتخاب کسب و کارهای مناسب در جهت سرمایه‌گذاری، اطلاعات فنی و عملیاتی، اطلاعات در مورد منابع تأمین مواد اولیه تولید است در این زمینه تقو و چونگ (۲۰۰۸)، بر این عقیده هستند که عدم دسترسی به اعتبار، عدم موفقیت در دسترسی به کسب و کارهای رسمی و شبکه اجتماعی از دیگر موانع عمدۀ توسعه هستند (Teoh & Chong, 2008: 35). ۴- سیاست‌های دولت مانند: ناتوانی در ایجاد محیط توانمندساز برای بنگاه‌های کوچک و متوسط، موانع اداری برای اخذ عوارض و فقدان نهادهای حل دعاوی احتمالی و ... (آزادی و علیشائی، ۱۳۹۴: ۸). با توجه به مسائل و مشکلاتی که این بنگاه‌ها با آن روبرو هستند، لازم است حمایت‌های گوناگونی از این بنگاه‌ها به عمل آید تا راندمان آنها افزایش یافته و شاهد رشد و شکوفایی و توسعه آنها باشیم (ادرانی، ۱۳۸۶: ۲۹). یکی

از محبوب‌ترین مدل‌های در زمینه توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط، نظریه الگوی توسعه خوشبی است که به کرات از زبان دولتمردان اعتدالی بخش تعاون به کار گرفته می‌شود. این خوشبها توانسته‌اند موجبات رشد اقتصادی را در بسترهاي جغرافياي خود فراهم آورند (آزادی و علیشائی، ۱۳۹۴: ۸) چنانچه پرتر (۱۹۸۵) معتقد است که خوشبهاي صنعتی، بهره‌وری و نوآوری را تا سطح بالایی افزایش می‌دهند (porter, 1985: 96). هر خوشب صنعتی مشکل از تعدادی از صنایع کوچک و انواع شرکت‌های خدمات مالی، مشاوره‌یی و... است (ادرانی، ۱۳۸۶: ۲۹). این صنایع با ایجاد شبکه‌های ارتباطی منظم و همکاری‌های سیستماتیک با یکدیگر، ضمن دستیابی به شاخص‌های تولید انبوه، از مزیت‌های صنایع کوچک همچون نوآوری و تنوع نیز برخوردار می‌شوند. بنگاه‌های کوچک اقتصادی ایران در قالب تشکیل تعاونی‌های خوشبی می‌توانند ظرفیت‌های خرد اقتصادی را در قالب یک پتانسیل جامع تر به کار گیرند (آزادی و علیشائی، ۱۳۹۴: ۸).

شکل(۱) موانع توسعه بنگاه‌های اقتصادی محلات اسلام آباد و حسین آباد را نشان می‌دهد.

شکل(۱). مدل مفهومی پژوهش

منبع: نگارندهان

با مطالعه و کنکاش در متون علمی به خصوص گزارش‌ها، تحقیقات و پژوهش‌های انجام شده در خصوص بنگاه‌های اقتصادی به برخی پژوهش‌های مرتبه با تحقیق حاضر روبرو می‌شویم که در ادامه بحث به مهتمترین آنها اشاره می‌گردد. رضایی و پاکروان (۱۳۹۶)، به شناسایی و اولویت‌بندی موانع موجود در توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط پرداخته‌اند. هدف تحقیق شناسایی و اولویت‌بندی موانع موجود در توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط است. روش تحقیق از نوع پیمایشی- توصیفی است. جامعه آماری تحقیق مدیران، کارمندان و مسئولین شرکت‌های کوچک و متوسط صنعتی مستقر در استان هستند. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از آزمون فریدمن و کای دو استفاده شده است. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که هر چهار مانع پیشنهادی در مدل پژوهش در توسعه و پیشرفت شرکت‌های کوچک و متوسط استان سمنان دخیل بوده و موانع بازار در اولویت پاسخ قرار دارد. شهرستانی (۱۳۹۷)، به بررسی و رتبه‌بندی موانع توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط دانش محور (SME) پرداخته است. هدف تحقیق شناسایی، تاثیر گذاری و اولویت‌بندی چالش‌های بنگاه‌های کوچک و متوسط عضو پارک علم و فناوری خراسان رضوی است. به همین منظور، پس از تایید روایی و پایایی پرسشنامه مشتمل بر چالش‌های دولتی، اقتصادی و درون بنگاهی رتبه‌بندی متغیرها توسط آزمون فریدمن انجام شد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد متغیر

چالش‌های دولتی بعنوان مهمترین چالش و متغیر چالش‌های اقتصادی و درون بنگاه‌های در رتبه‌های بعدی قرار دارند. بیدختی و زرگر(۱۳۹۰)، به بررسی موانع موجود در توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط (SME) و ارائه چارچوب حمایت از این بنگاه‌ها پرداخته است. هدف از این تحقیق شناسایی مهمترین موانع موجود در توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط صنعتی و ارائه چارچوبی برای حمایت از این بنگاه‌ها پرداخته است. در این راستا بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای، تجربی و نتایج مصاحبه‌های به عمل آمده با مستولین و کارشناسان دستگاه‌های اجرایی ذیربط و SME‌ها، مهمترین موانع و مشکلات بنگاه‌های کوچک و متوسط با استفاده از ابزار پرسشنامه مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. نتایج حاصله نشان داد که بنگاه‌های کوچک و متوسط با آسیب‌ها و مشکلات درونی و بیرونی متعددی مواجه می‌باشند. همچنین تسهیلات و حمایتهای مالی و غیرمالی بعمل آمده از بنگاه‌های کوچک و متوسط در چهار حوزه مالی، فنی، بازاریابی، و مدیریتی ناکافی بوده و نتوانسته است راهگشای مشکلات این دسته از بنگاه‌ها باشد. کیانپور و تولایی(۱۳۹۲)، پژوهشی تحت عنوان بررسی نقش بنگاه‌های کوچک و متوسط مقیاس در توسعه فعالیت‌های اقتصادی کشور مالزی انجام داده‌اند هدف این پژوهش شناسایی بنگاه‌های کوچک و متوسط صنایع تولیدی با رشد سریع و نیز تعیین سهم آنها در اقتصاد مالزی است. نتایج نشان داد این شرکت‌ها نقش مهمی را در توسعه اقتصاد مالزی ایفا می‌کنند. این شرکت‌ها ۹۳/۸ درصد از شرکت‌های فعال در بخش صنعت، ۷۲/۳ درصد از کل تولیدات کارخانجات، ۲۵/۸ درصد از ارزش افزوده تولید، ۲۷/۶ درصد از دارایی‌های ثابت و ۳۸/۹ درصد از استخدام نیروی کار این کشور را به خود اختصاص داده‌اند. سامیتووسکا (۲۰۱۱)، به بررسی موانع توسعه کارآفرینی بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط در لهستان پرداخته است. هدف این مقاله ارائه عملکرد و توسعه بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط و اهمیت آنها برای اقتصاد لهستان است. این مقاله مهم ترین موانع برای مدیریت یک کسب و کار را که کارآفرینان با آن مواجه می‌شوند مورد بحث قرار داده است. نتایج نشان داد که عدم حمایت کافی دولت، حمایت محدود موسسات از کسب و کار و مدیریت ناکارآمد منابع مالی شکاف رقابتی بین شرکت‌های لهستانی و خارجی را گسترش داده است. هرنیتا و همکاران (۲۰۲۱)، مقاله‌ای تحت عنوان پایداری مشاغل اقتصادی و تقویت ظرفیت منابع انسانی بر اساس افزایش بهره وری شرکت‌های کوچک و متوسط (SMEs) در شهر ماکاسار، اندونزی انجام داده‌اند هدف این مطالعه تجزیه و تحلیل ۱- تقویت ظرفیت منابع انسانی (HR) شرکت‌های کوچک و متوسط برای کار به عنوان عامل تعیین‌کننده افزایش بهره‌وری شرکت‌های کوچک و متوسط (SMEs) و جذب نیروی کار است. ۲- تأثیر تقویت ظرفیت منابع انسانی (HR)، بهره‌وری کسب و کار، استفاده از فناوری و تنوع کسب و کار بر پایداری شرکت‌های کوچک و متوسط (SMEs). ۳- بهینه سازی نقش دولت در حمایت از توسعه کسب و کار، افزایش بهره وری، ثبات کسب و کار و پایداری شرکت‌های کوچک و متوسط (SMEs) است. داده‌ها از طریق مشاهده، مصاحبه عمیق، نظرسنجی و مستندسازی جمع آوری شده است. تحلیل کمی در این پژوهش از تحلیل‌های توصیفی کمی، همبستگی و رگرسیون چندگانه استفاده می‌کند. نتایج نشان داد که تقویت ظرفیت نیروی انسانی همراه با استفاده از فناوری و به دنبال آن تنوع بخشی به کسب و کار، سهم مثبتی در افزایش بهره وری بنگاه‌های کوچک و متوسط (SMEs) داشته است. سوریا و همکاران (۲۰۲۱) مقاله‌ای تحت عنوان رشد اقتصادی، افزایش بهره‌وری بنگاه‌های کوچک و متوسط با نوآوری باز انجام داده‌اند هدف این مطالعه تحلیل چگونگی عملکرد رشد اقتصادی به عنوان عامل تعیین‌کننده افزایش بهره وری شرکت‌های کوچک و متوسط است. روش تحقیق ترکیبی از تحقیقات کمی و کیفی است و داده‌ها از طریق مشاهده، مصاحبه عمیق، نظرسنجی و مستندسازی به دست آمدند. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که رشد اقتصادی همراه با نوآوری فن‌آوری باعث افزایش بهره‌وری بنگاه‌های اقتصادی و افزایش رفاه مردم می‌شود. حریاتی و همکاران (۲۰۲۰)، مقاله‌ای تحت عنوان توسعه شرکت‌های کوچک و خرد مبتنی بر نوآوری و توسعه پایدار زیستمحیطی در غرب سوماترا انجام داده‌اند. هدف این تحقیق این است که آیا توسعه نوآوری می‌تواند بر پایداری محیطی در عملکرد شرکت‌های کوچک خرد پایدار تأثیر بگذارد. در این پژوهش از روش تحلیل مدلسازی معادلات ساختاری با استفاده از نرم افزار Amos ۲.۲ قابل توجهی از ۱۹۰ نفر از پاسخ دهنده‌ان استفاده شد. نتایج تجزیه و تحلیل نشان دهنده آن است که نوآوری محصول، فرآیند و بازاریابی متشکل از تأثیر مثبت قابل توجهی بر توسعه عملکرد SME پایدار دارد تشابه مقاله فوق با دیگر تحقیقات انجام شده در این است که در رابطه با موانع توسعه بنگاه‌های اقتصادی تحقیقاتی در سطح کشور و نیز شهر زابل انجام شده است اما تمایز مقاله فوق با تحقیقات حاضر به لحاظ

موضوعی در این است که تاکنون در رابطه با موانع توسعه بنگاههای اقتصادی مناطق پیراشهری زابل، مطالعه‌ای مشاهده نشده است. از لحاظ جامعه آماری نیز نوآوری رساله فوق در این است که به بررسی دو منطقه پیراشهری زابل پرداخته است.

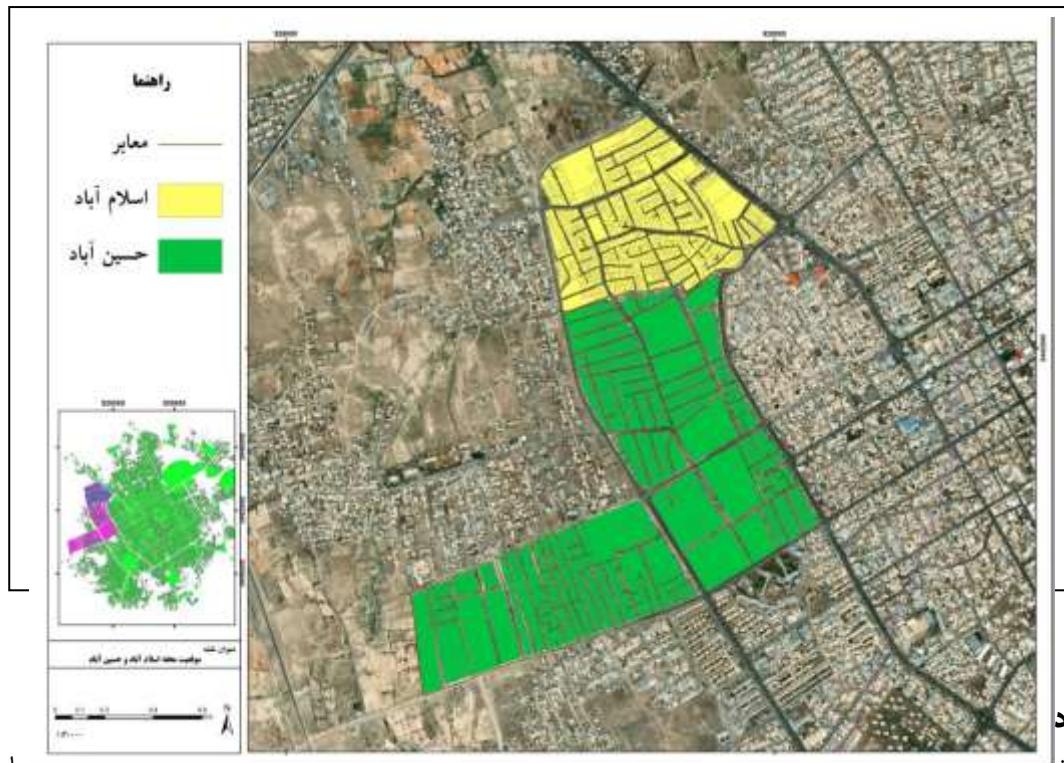
داده و روشهای

تحقیق حاضر توصیفی- تحلیلی می‌باشد، از نظر نحوه گردآوری داده‌ها، میدانی و درنهایت به لحاظ قابلیت تعیین یافته‌ها، از نوع پیمایشی محسوب می‌شود جامعه آماری این تحقیق صاحبان بنگاههای اقتصادی در محلات اسلام آباد و حسین آباد شهر زابل (۲۲۶ بنگاه) است که در حال حاضر در محلات فوق مشغول به فعالیت می‌باشند شکل (۲) سپس با توجه به تعداد بنگاههای اقتصادی موجود در محلات فوق تعداد (۱۴۲) بنگاه‌ها، به عنوان حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران در سطح اطمینان ۹۵ درصد، به دست آمد، برای برآورد حجم نمونه در هر محله از قاعده تسهیم به نسبت در هر محله استفاده گردید. که از این تعداد ۸۸ بنگاه اقتصادی در محله اسلام آباد و ۵۴ بنگاه در محله حسین آباد به عنوان نمونه انتخاب گردید. در وهله بعد، با مراجعت به چارچوب نمونه، تعداد پاسخگویان مورد نظر در هر یک از طبقات به صورت تصادفی انتخاب شده و سپس داده‌های مورد نیاز از طریق پرسشنامه گردآوری شد. ابزار اصلی برای گردآوری داده‌ها جهت پاسخ به پرسش‌های تحقیق، پرسشنامه محقق ساخته بود که از سه بخش اصلی مشخصه‌های فردی پاسخگویان، مشخصات عمومی بنگاههای کوچک و متوسط و بررسی موانع توسعه بنگاههای اقتصادی از دید پاسخگویان به وسیله طیف لیکرت تشکیل شده بود. روایی پرسشنامه با نظر پانل متخصصان در زمینه موضوع مورد پژوهش مورد تایید قرار گرفت و برای تعیین پایایی ابزار تحقیق پیش آزمون انجام گرفت که مقدار آلفای کرونباخ محاسبه شده برای مقیاس اصلی پرسشنامه یعنی "مانع توسعه بنگاههای اقتصادی"، ۰/۷۱ بdst آمد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدل‌های وزن دهی تصمیم‌گیری چند شاخصه آنتروپی شانون و saw استفاده گردید.

جدول (۱). شاخص‌های مورد مطالعه برای تعیین سطح توسعه بنگاههای محلات اسلام آباد و حسین آباد

معیار	زیر معیار
مانع - قانونی	عدم ثبات لازم در مقررات، خواص و سیاست‌های ارزی و تجاری، عدم اعمال موقع سیاستهای تشویقی دولت از قبیل معافیت مالیاتی، جواز صادراتی (معافیت از پرداخت عوارض داخلی و...، کافی نبودن تسهیلات و حمایتهای مالی و غیرمالی بعمل آمده از بنگاههای کوچک و متوسط توسط دولت، وجود موانع اداری و قانونی برای دریافت تسهیلات، عدم تعیین بانک‌های تخصصی توسط دولت برای پرداخت تسهیلات به بنگاههای کوچک، عدم وحدت رویه میان بانک‌ها در ارائه تسهیلات به بنگاه‌ها، وجود قوانین متعدد و بعض‌اً متناقض در کشور
مانع سیاسی	عدم وجود متولی واحد در زمینه توسعه بنگاههای خرد، کوچک و متوسط، مشکلات جهت صدور کالا به داخل و خارج از کشور
مانع - زیر ساختی	ضعف زیر ساخت‌های محلی (اسفارت نامناسب و...)، قرار گرفتن در مکان نامناسب (حاشیه شهر)، قفلان پهنانی باند مناسب برای اینترنت
مانع مهارتی - آموزشی	عدم مهارت نیروی کار، پایین بودن سطح تحصیلات در نیروی کار، عدم تمایل به دریافت مشاوره بازاریابی، ضعف در دانش اقتصادی، مالی و مدیریتی
مانع - مالی و هزینه‌ای	عدم تناسب سرمایه و نیروی کار، نوسان در قیمت مواد اولیه، خرده‌فروشی محصولات، تحریم تجاری ایران، بالا بودن نرخ تورم در کشور، مشکلات مالی بنگاهها (اجاره‌ها، هزینه آب و برق، اینترنت، مالیات، بیمه، تامین نهاده‌ها)، کاهش نقدینگی، بالا بودن نرخ بهره بانک

منبع: نگارنده‌گان، حاصل مطالعات میدانی و گفتگو با صاحبان بنگاه‌ها و نیز مصاحبه با کارشناس اقتصادی دفتر تسهیلاتگری اسلام آباد و حسین آباد

تجزیه و تحلیل د

نتایج تحقیق نشان داد که از مجموع ۱۱۱ بنگاه به سه بیمه مخصوصی، بیمه حماونی و ۳ بنگاه مالکیت عمومی دارد. همچنین از مجموع بنگاه‌های فوق ۶۶ بنگاه دارای مجوز فعالیت و ۷۶ بنگاه بدون مجوز فعالیت می‌کنند. توزیع بنگاه‌های اقتصادی براساس نحوه مدیریت نشان دهنده آن است که ۱۳۸ بنگاه مالکیت خصوصی دارند و ۴ بنگاه تعاقوی هستند. از نظر وضعیت مالکیت ساختمان، صاحبان ۸۳ بنگاه در ملک شخصی خود فعالیت دارند و صاحبان ۵۹ بنگاه به صورت اجاره‌ای فعالیت می‌کنند. از نظر وضعیت بیمه ۳۵ بنگاه دارای بیمه و ۱۰۷ بنگاه بدون بیمه فعالیت دارند. به منظور سنجش موانع توسعه بنگاه‌های اقتصادی موجود در (محلات اسلام آباد و حسین آباد)، از مدل‌های وزن دهی تصمیم‌گیری چند شاخصه آتروپی شانون و saw استفاده گردید. ماتریس تصمیم متشکل از گزینه‌ها (سطراها) و معیارها (ستون‌ها) می‌باشد. گزینه‌ها، محلات و معیارها، ۵ معیاری هستند که پیش‌تر به آن‌ها اشاره شد. جدول (۲) ماتریس اولیه اطلاعات تصمیم‌گیری حاصل از پرسشنامه را نشان می‌دهد. که در آن به ترتیب در محله اسلام آباد موانع مهارتی - آموزشی با ۲/۴، موانع زیر ساختی ۲/۵۸ و موانع سیاسی با میانگین ۲/۷۱ به ترتیب کمترین میانگین و موانع قانونی با میانگین ۲/۷۸ و موانع مالی با میانگین ۳/۵۳ بیشترین میانگین را در بین موانع توسعه بنگاه‌های اسلام آباد به خود اختصاص داده‌اند. از سوی دیگر در محله حسین آباد موانع سیاسی با میانگین ۲/۳۸، موانع مهارتی و آموزشی ۲/۴۲ و موانع زیر ساختی ۲/۵۱ به ترتیب کمترین میانگین و موانع قانونی با ۲/۸۱ و موانع مالی ۳/۳۹ به ترتیب بیشترین میانگین را در بین موانع کسب کرده‌اند.

جدول (۲). ماتریس داده‌های خام (ماتریس تصمیم‌گیری)

شاخص	موانع قانونی	موانع سیاسی	موانع زیر ساختی	موانع مهارتی - آموزشی امنیت	موانع مالی
اسلام آباد	۲/۷۸	۲/۷۱	۲/۵۸	۲/۴	۲/۵۳
حسین آباد	۲/۸۱	۳۸/۲	۲/۵۱	۲/۴۲	۳/۳۹
sum	۵/۵۹	۵/۰۹	۵/۰۹	۴/۸۲	۶/۹۲

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

پس از تشکیل ماتریس داده‌ها به منظور یکسان کردن مقیاس داده‌ها یا به عبارتی بی مقیاس کردن^۱ اقدام به نرمالسازی داده‌ها از رابطه (۲) گردید و بدین ترتیب "ماتریس نرمال شده شاخصها" طبق جدول (۳) را نشان می‌دهد (اصغریبور، ۱۳۹۲: ۱۰۲)، که طبق آن در محله اسلام آباد موانع قانونی با وزن ۰/۴۹۷، موانع مهارتی و آموزشی ۰/۴۹۸ و موانع زیر ساختی با وزن ۰/۵۰۷ به ترتیب دارای کمترین وزن و موانع سیاسی با ۰/۵۳۲ و موانع مالی با ۰/۵۱۰ دارای بیشترین وزن در بین پنج مولفه موانع توسعه بنگاه‌های اسلام آباد هستند. از طرفی در محله حسین آباد موانع سیاسی با وزن ۰/۴۶۸، موانع مالی ۰/۴۹۰ و موانع زیر ساختی ۰/۴۹۳ به ترتیب دارای کمترین وزن هستند و موانع مهارتی-آموزشی با وزن ۰/۵۰۲ و موانع قانونی ۰/۵۰۳ بیشترین وزن را در بین پنج مولفه موانع توسعه بنگاه‌های حسین آباد بدست آورده‌اند.

جدول (۳). ماتریس نرمال شده

موانع مالی	موانع مهارتی-آموزشی	موانع زیر ساختی	موانع سیاسی	موانع قانونی	$\sum xi$ /xi
۰/۵۱۰	۰/۴۹۸	۰/۵۰۷	۰/۵۳۲	۰/۴۹۷	اسلام آباد
۰/۴۹۰	۰/۵۰۲	۰/۴۹۳	۰/۴۶۸	۰/۵۰۳	حسین آباد

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

برآورد آنتروپی شاخصها (Ej)، درجه انحراف (dj) و اهمیت شاخصها نسبت به هم (Wj)

همان طور که در روش شناسی پژوهش نیز اشاره شد به منظور تعیین وزن و اهمیت شاخصهای منتخب با استفاده از نظرات پاسخگویان از ضریب آنتروپی استفاده گردید. در نهایت وزن نهایی به دست آمده برای شاخص‌ها، در داده‌ها (گویه‌ها) به دست آمده از پرسشنامه‌ی پاسخگویان ضرب شد، تا نتایج به دست آمده واقعی‌تر و دقیق‌تر شوند (اصغریبور، ۱۳۹۲: ۱۰۲). جدول (۴) وزن اختصاص یافته به هر یک از شاخص‌های منتخب محاسبه و ارائه شده است. طبق جدول (۴)، همانطور که از نتایج پیداست عامل نخست که بیشترین وزن را در بین موانع توسعه بنگاه‌های اقتصادی به خود اختصاص داده است، موانع سیاسی (وزن ۰/۲۴۶) می‌باشدند با توجه به این که بنگاه‌ها نقش برجسته‌ای در ایجاد اشتغال و توسعه اقتصادی کشور دارند صادرات کالا به داخل و خارج از کشور می‌تواند باعث رونق اقتصادی و حفظ ثبات اقتصادی کشور شود به عبارت دیگر صادرات به دلیل داشتن تراز تجاری مثبت به دلیل کاهش وابستگی از مولفه‌های قدرت اقتصادی کشور محسوب می‌شود اما در این زمینه وجود مشکلاتی مانند: قوانین دست و پاگیر گمرکی، صادراتی و مالیاتی کشور، نبود ثبات در بازار ارز و قوانین، تحریم‌های بانکی، بخشنامه‌های بازرگانی خارجی کشور و ... باعث گردیده که شهر زابل با وجود هم مرز بودن با کشور افغانستان و وجود ظرفیت بالا برای صادرات به کشور همسایه نتواند از مزیت مرز بهره کافی را ببرد ضعف بنگاه‌های اقتصادی کوچک و متوسط در صادرات و حضور کمرنگ آنها در بازارهای بین المللی به دلیل عدم وجود متولی واحد در زمینه سیاستگذاری و اجرایی در حوزه تجارت و نیز توسعه بنگاه‌های اقتصادی کشور است. با توجه به نتایج تحقیق، دومین مؤلفه از موانع توسعه بنگاه‌های اقتصادی مانع مالی (وزن ۰/۲۰۰) می‌باشد. مشکلات مالی فراوانی پیش روی بنگاه‌های اقتصادی وجود دارد از جمله: نوسان در قیمت مواد اولیه و بالا بودن نرخ تورم در کشور باعث کاهش نقدینگی بنگاه‌ها شده است و این امر به نوعی باعث کاهش انگیزه صاحبان این بنگاه‌ها برای ادامه فعالیتشان شده است در حال حاضر صاحبان این بنگاه‌ها برای تامین مواد اولیه بنگاه خود هر روز با قیمت جدید مواجه می‌شوند که این امر بیانگر این واقعیت است که نوسانات قیمت همچنان به قوت خود باقی است این نوسانات و همچنین عدم وجود مواد اولیه برای برخی خطوط تولید در بازار بر شدت این مشکل می‌افزاید، از سوی دیگر خریدها صدرصد نقدی و حتی پیش پرداختی شده است این موضوع سبب شده صاحبان بنگاه‌ها تا روز تحويل مواد اولیه مورد نیاز خود، از قیمت قطعی کالای خریداری شده بی خبر باشند و پس از تحويل کالا حسابشان را تسویه کنند. اما در حال حاضر نه تنها قیمت مواد اولیه افزایش چشمگیری داشته، بلکه تا زمان تحويل، قیمت کالاهای در نوسان است. از طرفی صاحبان برخی بنگاه‌ها به دلیل رکود اقتصادی فروش بسیاری از کالاهای خود را به

^۱ Ineommensurable

صورت غیر نقدی و یا اقساطی انجام می‌دهند و پس از سه یا شش ماه مطالبات خود را از خریدار دریافت می‌کنند که این امر باعث کاهش نقدینگی بنگاه اقتصادی می‌شود. از طرفی، دیگر مشکلات مالی بنگاه‌ها (کمبود بازار تقاضا، استهلاک، اجاره بهای مکان، خردفروشی محصولات و ...) باعث گردیده صاحبان این بنگاه‌ها درآمد پایینی کسب کنند که در برخی موارد حتی کفاف هزینه‌های نگهداری بنگاه را هم نمی‌دهد برخی صاحبان این بنگاه‌ها اظهار داشتند که صرفاً برای فرار از بیکاری و خانه نشینی و با وجود کسب درآمد اندک از این راه حاضر به تعطیلی بنگاه اقتصادی خود نیستند و از این طریق عواید روزانه خود را بدست می‌آورند. مجموع موانع مالی فوق روند رشد و توسعه بنگاه‌ها را با چالش مواجه کرده و به عنوان یکی از موانع توسعه بنگاه‌های اقتصادی مطرح می‌باشد.

با توجه به نتایج تحقیق، سومین عامل از موانع توسعه بنگاه‌های اقتصادی در محلات اسلام آباد و حسین آباد، موانع مهارتی-آموزشی (وزن ۰/۱۸۹) امروزه در همه سازمان‌ها نیروی انسانی از سایر مؤلفه‌ها سازمانی دارای اهمیت بیشتری است تا حدی که برخی صاحبنظران بر این عقیده هستند که آنچه در نهایت روند توسعه اقتصادی و اجتماعی یک کشور را تعیین می‌کند منابع انسانی آن است نه سرمایه و یا منابع مادی آن کشور، زیرا این نیروی انسانی است که عامل بهره‌برداری از سرمایه است. بنا بر آمار تمام شماری بنگاه‌های اقتصادی توسط دفتر تسهیلگری و توسعه محلی اسلام آباد و حسین آباد از مجموع شاغلین در بنگاه‌های دو محله ۵۸ نفر بی‌سجاد و ۱۳۶ نفر دارای تحصیلات ابتدایی هستند. تحصیلات پایین نیروی کار و همچنین عدم مهارت آنها بر روی راندمان بنگاه‌های اقتصادی تاثیر منفی گذاشته و از سویی پیشرفت شغلی و فردی هر شخص در گرو آگاهی وی در انجام مسئولیت‌های شغلیش است عدم مهارت فرد سبب تقلیل کارآیی آن می‌شود. از طرفی مشاوره بازاریابی می‌تواند تاثیر بسزایی در موقوفیت کسب و کارها داشته باشد دریافت مشاوره بازاریابی می‌تواند به شکل مناسبی به فعالیت‌های پیوسته و پروژه‌ای بازاریابی شکل دهد و باعث ایجاد زیر ساخت مناسب جهت بازاریابی و فروش محصولات بنگاه‌ها شود اما یکی از دلایل عدم تمایل صاحبان بنگاه‌ها به دریافت مشاوره بازاریابی این است که معمولاً مشاوران بازاریابی دستمزد زیادی دریافت می‌کنند که پرداخت آن با توجه به شرایط اقتصادی بنگاه‌های محلات فوق برای صاحبان بنگاه‌ها مقرن به صرفه نیست و از طرفی ضعف در دانش اقتصادی، مالی و مدیریتی معمولاً باعث ضعف در رقابت‌پذیری یک بنگاه می‌شود مشاوره بازاریابی شده است. از طرفی ضعف در دانش اقتصادی، مالی و مدیریتی معمولاً باعث ضعف در دانش عمیق بنگاه اقتصادی باید حتماً در سطح انتخاب و تصمیم‌گیری خود نسبت به ابزارها و نحوه‌ی اجرای کسب و کارخود، از دانش اقتصادی برخوردار باشند عدم تسلط مدیران تصمیم‌گیرنده بنگاه‌های اقتصادی به راهکارهای مدرن مدیریتی و مالی و نیز ضعف در دانش اقتصادی باعث کاهش سطح رقابت پذیری بنگاه‌های محلات فوق شده و به عنوان دیگر موانع توسعه بنگاه‌های اقتصادی مطرح می‌باشد. پس از سه عامل اشاره شده در بالا، عامل چهارم از موانع توسعه بنگاه‌های اقتصادی محلات اسلام آباد و حسین آباد، موانع قانونی با (وزن ۰/۱۸۸) می‌باشد عدم ثبات لازم در مقررات، ضوابط و سیاست‌های ارزی و تجاری کشور باعث شده ارزش پول ملی به شدت کاهش یابد. حجم نقدینگی بهدلیل سیاست‌های اقتصادی دولت، کمتر بازارهای واقعی را به تحرک و دارد. عدم هماهنگی بین سیاست‌های پولی، بازرگانی (ارزی) و مالی دولت (بودجه‌ای) عامل اصلی رکود اقتصادی، کاهش ارزش پول ملی و بی ثباتی اقتصاد کلان شود در چنین شرایطی عدم حمایت به موقع دولت از بنگاه‌های اقتصادی در جهت پرداخت تسهیلات بانکی و وجود موانع اداری و قانونی سخت جهت پرداخت تسهیلات به صاحبان بنگاه‌ها (ضامن‌های مورد پذیرش بانک شرایط خاص و ویژه ای دارند مثلاً معرفی ضامن کارمند، بررسی و ارزیابی کارایی و بازدهی بنگاه، پرسه طولانی واریز وام به حساب مشتری و ناظمینانی نرخ سود تسهیلات بانکی) تاثیر بسزایی در عدم رغبت صاحبان بنگاه‌ها در دریافت وام دارد بنا به گفته صاحبان بنگاه‌ها در شرایط سخت اقتصادی تزریق منابع مالی دولت به بنگاه‌های کوچک و متوسط به خروج کشور از رکود و رونق اقتصادی منجر خواهد شد اما شرایط سخت قانونی و اداری برای دریافت تسهیلات و همچنین عدم وحدت رویه میان بانک‌ها باعث می‌شود که افرادی که نیاز شدید به دریافت این تسهیلات دارند در سردرگمی و بلا تکلیفی قرار گیرند و گرفتار پیچ و خم‌های قانونی و اداری شده و در پایان از دریافت وام منصرف شوند. عامل پنجم از موانع توسعه بنگاه‌های اقتصادی محلات اسلام آباد و حسین آباد، موانع زیرساختی با (وزن ۰/۱۸۷) بنا به گفته صاحبان بنگاه‌ها پوشش ضعیف آن‌تن دهی تلفن همراه همچنین فقدان پهنه‌ای مناسب برای اینترنت به عنوان یکی از موانع توسعه بنگاه‌ها می‌باشد با توجه به این موضوع که از قابلیت‌های تلفن همراه و اتصال به شبکه اینترنت می‌توان برای کار سریع تر و هوشمند استفاده کرد. به نظر می‌رسد که کسب و

کار مبتنی بر فناوری نوین یک زیر ساخت مطمئن را فراهم می‌کند تا هر یک از مصرف کنندگان و صاحبان کسب و کار سریع‌تر و ساده‌تر با این فناوری تطبیق پیدا کنند، همچنین با کاهش هزینه سرمایه گذاری اولیه برای کسب و کارها و با ساده سازی و ابداع، می‌توان با همه افراد در مکان‌های جغرافیایی متفاوت ارتباط برقرار کرد و تبادل کالا و اطلاعات داشت. اما ضعف آنست دهن تلفن همراه در محلات اسلام آباد و حسین مشکلاتی را برای صاحبان بنگاه‌ها در زمینه‌های استفاده از فناوری‌های نوین فراهم آورده است از طرفی قرار گرفتن در مکان نامناسب (پیرا شهر) باعث شده این مشکلات مضاعف شوند عدم دسترسی به جاده مناسب و آسفالت باعث شده که این بنگاه‌ها هزینه‌های گرافی را برای حمل نقل کالا به داخل یا خارج از بنگاه خود پرداخت نمایند عموماً صاحبان وسایط نقلیه به دلیل وجود جاده ارتباطی نامناسب و فاصله از مرکز شهر، برای حمل و نقل کالا به این مناطق میل و رغبتی از خود نشان نمی‌دهند مگر با پرداخت هزینه بیشتر برای حمل و نقل کالا.

جدول ۴. برآورد آنتروپی شاخصها (Ej)، درجه انحراف (dj) و اهمیت شاخصها نسبت به هم (Wj)

$[nij^*Ln nij]$	موانع قانونی	موانع سیاسی	موانع زیرساختی	- موانع مهارتی - آموزشی	موانع مالی
اسلام آباد	-۰/۳۵	.۰/۰	-۰/۳۴	-۰/۳۵	-۰/۳۴
حسین آبادی	-۰/۳۵	.۰/۰	-۰/۳۵	-۰/۳۵	-۰/۳۵
$\sum[nij^*Ln nij]$	-۰/۶۹۸	.۰/۰۰۰	-۰/۶۹۰	-۰/۶۹۱	-۰/۶۹۲
$Ej \neq k^* \sum[nij^*Ln nij]$	۰/۲۳۵	.۰/۰۰۰	۰/۲۳۵	۰/۲۳۵	۰/۲۳۵
dj	۰/۷۶۲	۱/۰۰۰	۰/۷۶۵	۰/۷۶۳	۰/۷۶۴
Wj	۰/۱۸۸	.۰/۲۴۶	۰/۱۸۷	۰/۱۸۹	۰/۲۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰.

طبقه بندی موانع توسعه محله‌های مورد مطالعه بر مبنای مدل (saw)

جهت تعیین موانع توسعه بنگاه‌های مورد مطالعه، داده‌های مندرج در پرسشنامه در قالب معیارها و زیر معیارهای مرتبط با هر یک از معیارها با استفاده از روش آنتروپی (جدول ۱ تا ۴) تعیین وزن شده و سپس با استفاده از رابطه $Si = \sum_{j=1}^n nij \times wj; \forall i$ در قالب روش saw رتبه بندی محلات مورد مطالعه بر مبنای زیرمعیارهای مورد مطالعه جدول (۵) انجام گرفت و در بین موانع توسعه در محله اسلام آباد موانع مالی با وزن (۰/۰۳۹۵)، موانع مهارتی و آموزشی با وزن (۰/۰۹۸۶۶) و موانع زیر ساختی با وزن (۰/۰۱۰۲۵۹) به ترتیب کمترین وزن‌ها و موانع قانونی با وزن (۰/۱۱۰۶۳) و موانع سیاسی با وزن (۰/۱۱۲۰۱) بیشترین وزن‌ها را بدست آورده‌اند. از طرفی در بین موانع توسعه بنگاه‌ها در محله حسین آباد موانع مالی با وزن (۰/۰۹۸۳۷)، موانع سیاسی (۰/۰۸۰۲۷) و موانع مهارتی و آموزشی (۰/۰۹۹۴۸) به ترتیب کمترین وزن و موانع زیر ساختی با وزن (۰/۰۹۸۰) و موانع قانونی با وزن (۰/۱۱۱۸۲) بیشترین وزن‌ها را در بین موانع توسعه بنگاه‌های اقتصادی کسب کرده‌اند. با توجه به نتایج بدست آمده از جدول شماره (۵) محله اسلام آباد با نمره نهایی ۰/۵۰۷ بیشترین و حسین آباد با ۰/۴۹۰ کمترین میزان موانع توسعه را دارا می‌باشد. با توجه به پیمایش میدانی و گفتگو با کارشناس اقتصادی دفتر تسهیلگری و توسعه محلی اسلام آباد و حسین آباد شهر زابل مشخص گردید که بیشتر بنگاه‌های محله اسلام آباد تولیدی (۴۶ دامداری) هستند که کمک شایانی در تامین گوشت و نیز فرآورده‌های لبنی شهر زابل و نیز شهرهای اطراف می‌کنند. مقداری از شیر و فراورده‌های لبنی حاصل از این بنگاه‌ها (دوغ، کشک، سر شیر و کره حیوانی و ...) صبح‌ها توسط صاحبان مغازه‌ای فروش محصولات لبنی سطح شهر خریداری می‌شود و مقداری هم به تعاونی خرید شیر در سطح شهر تحویل داده می‌شود از طرفی به دلیل استقرار تعداد زیاد دامداری در این محله، مشاغل جانی مرتبط با آن مانند بنگاه‌های خدماتی فروش (کاه، علوفه ذرت یا یونجه)، در این محله مستقر هستند که باعث دسترسی سریع و آسان دامداران این محله به این بنگاه‌ها شده است. علاوه بر دامداران محله اسلام آباد، دامداران روستاهای اطراف و نیز روستاهای دوردست نیز برای تهیه علوفه به این محله مراجعه می‌کنند می‌توان گفت که یکی از دلایل رونق اقتصادی بنگاه‌های محله اسلام آباد نسبت به محله حسین آباد همین مسئله می‌باشد.

جدول ۵. رتبه بندی محلات مورد مطالعه بر مبنای شاخص‌های مورد مطالعه

$Si = \sum nij * Wj$	موانع قانونی	موانع سیاسی	موانع زیرساختی	موانع مهارتی - آموزشی	موانع مالی	sum	Rank
اسلام آباد	۰/۱۱۰۶۳	۰/۱۱۲۰۱	۰/۱۰۲۵۹	۰/۰۹۸۶۶	۰/۰۸۳۵۹	۰/۵۰۷	۱
حسین آباد	۰/۱۱۱۸۲	۰/۰۹۸۳۷	۰/۰۹۹۸۰	۰/۰۹۹۴۸	۰/۰۸۰۲۷	۰/۴۹۰	۲

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰.

نتیجه‌گیری

امروزه تردیدی در نقش و اهمیت صنایع کوچک و متوسط برای رشد و توسعه اقتصادی کشورها وجود ندارد و کشورهای صنعتی و در حال توسعه با سیاست گذاری و برنامه‌ریزی لازم در صدد ساماندهی، رفع موانع و مشکلات، بهبود فضای کسب و کار و فراهم ساختن زمینه لازم به منظور بهره‌گیری هرچه بیشتر از این صنایع در راستای توسعه کارآفرینی و حل معضل بیکاری هستند. با در نظر گرفتن اهمیت موضوع، این تحقیق با هدف بررسی موانع توسعه بنگاه‌های اقتصادی محلات اسلام آباد و حسین آباد انجام گرفت. با توجه به یافته‌های این تحقیق می‌توان به پرسشناسی این تحقیق که چه عواملی از توسعه بنگاه‌های اقتصادی در محلات پیراشه‌ری زابل (اسلام آباد و حسین آباد) ممانعت کرده و آنان را به رکود کشانده است پاسخ داد و گفت که بنگاه‌های محلات فوق با موانع متعددی در ابعاد مختلف برای توسعه خود مواجه بودند که مهمترین این موانع شامل پنج دسته موانع مالی، مهارتی - آموزشی، زیرساختی، سیاسی، قانونی بودند. در بین پنج مانع اشاره شده، از دیدگاه صاحبان بنگاه‌های مورد مطالعه موانع سیاسی با وزن (۰/۲۴۶) دارای بیشترین اهمیت بود. یافته‌های این بخش از تحقیق با نتایج مطالعات رضائی و صفا (۱۳۹۶) همسو است چون در تحقیق آنها موانع سیاسی به عنوان اولین مانع مطرح شد. دومین موانع توسعه بنگاه‌های اقتصادی مانع مالی (وزن ۰/۲۰۰) می‌باشد این بخش از نتایج مقاله با پژوهش رضائی و پاکروان (۱۳۹۶)، همسو است چون در مطالعه آنها موانع بازار در اولویت پاسخ قرار دارد. سومین عامل از موانع توسعه بنگاه‌های اقتصادی در محلات اسلام آباد و حسین آباد، موانع مهارتی - آموزشی (وزن ۰/۱۸۹) است. عامل چهارم از موانع توسعه بنگاه‌های اقتصادی، موانع قانونی (وزن ۰/۱۸۸) است نتایج این بخش با مطالعه سامتیوسکا (۲۰۱۱)، همسوی دارد، این مقاله مهمترین مانع برای مدیریت یک کسب و کار را عدم حمایت کافی دولت و نیز قوانین در جهت حمایت از بنگاه‌ها می‌داند. مانع پنجم موانع زیرساختی با (وزن ۰/۱۸۷) دارای کمترین اهمیت می‌باشد. در ادامه روند کار دو محله بر مبنای شاخص‌های مورد مطالعه رتبه بندی شدند نتایج بدست آمده نشان داد که محله اسلام آباد با نمره نهایی ۵۰/۷ بیشترین و حسین آباد با ۴۹/۰ کمترین میزان موانع توسعه را دارا می‌باشد. براساس یافته‌های به دست آمده از پژوهش، پیشنهادهای زیر ارایه می‌گردد. با توجه به نتایج و قرار گرفتن عامل سیاسی در اولویت نخست، پیشنهاد می‌شود دولت به عنوان مداخله گر اصلی از طریق اصلاح و تقویت سیاستهای خود به ویژه در حوزه قوانین صادراتی و مالیاتی کشور، ثبات در بازار ارز کشور و اصلاح بخشنامه‌های بازارگانی خارجی کشور شرایط مساعدتری را برای توسعه بنگاه‌ها فراهم سازد. با توجه به نتایج تحقیق و قرار گرفتن مانع مالی در اولویت دوم، پرداخت تسهیلات با نرخ سود پایین از طرف بانک‌ها تا حد زیادی می‌تواند در رونق اقتصادی بنگاه‌ها موثر باشد. دولت می‌تواند با سیاست‌گذاری‌های اقتصادی و ابزارهای کنترلی در بازار از ورود قاچاق کالا به طور کامل بکاهد تا صنایع داخلی برای تولید و ارتقای کیفیت محصولات خود و نیز صادرات محصولات خود انگیزه‌های مناسب را داشته باشند تلاش در راستای ایجاد صندوق‌های سرمایه‌گذاری برای حمایت از شاخه‌های مختلف صنایع کوچک و متوسط می‌تواند زمینه‌های ورود به بازارهای داخلی و بین‌المللی این صنایع را فراهم آورد.

با توجه به نتایج تحقیق و قرار گرفتن مانع مهارتی - آموزشی در اولویت سوم پیشنهاد می‌شود با توجه به این که در دنیا افزایش مهارت‌ها در دستور کار بنگاه‌های اقتصادی قرار گرفته است و کشورها به دنبال رشد اقتصادی از این مسیر هستند. از این رو برگزاری دوره‌های آموزشی که نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات را در کسب و کارها به تشكیل‌ها و فعالان اقتصادی آموزش دهد، می‌تواند تاثیر پسزایی بر فعالیت سنتی بنگاه‌های اقتصادی بگذارد و شرایط گذر از کسب و کارهای سنتی را فراهم کند.

با در نظر گرفتن نتایج تحقیق و اهمیت موانع قانونی، پیشنهاد می‌شود دولت مشوق های مالیاتی و تسهیل صدور مجوزها در جهت کاهش هزینه های بنگاه ها را که می تواند موجب تسريع در افزایش فعالیت بنگاه های کوچک و متوسط گردد را در دستور کار خود قرار دهد.

با در نظر گرفتن نتایج تحقیق و اهمیت موانع زیرساختی، پیشنهاد می‌شود با توجه به موقعیت جغرافیایی بسیار مناسب شهر زابل هم‌جواری با کشور افغانستان، بهمود شبکه حمل و نقل علاوه بر بهبود وضعیت ترانزیت داخلی، می‌تواند زمینه افزایش ترانزیت خارجی را افزایش دهد. با توجه به پوشش ضعیف آتن دهی تلفن همراه همچنین فقدان پهنانی باند مناسب برای اینترنت تقویت دو عامل فوق می‌تواند زمینه را برای رونق کسب و کار از طریق خرید و فروش کالاها و را بصورت اینترنتی فراهم آورد.

با توجه به نتایج تحقیق موانع قانونی در اولویت سوم می‌باشد اعمال مشوق های مالیاتی و تسهیل صدور مجوزها در جهت کاهش هزینه های بنگاه ها از دیگر مواردی است که می تواند موجب تسريع در افزایش فعالیت بنگاه های کوچک و متوسط گردد. بر اساس ماده ۹۲ قانون برنامه پنجم توسعه نرخ سود تسهیلات متناسب با نرخ سود سپردهها و سود مورد انتظار بانکها توسط شورای پول و اعتبار تعیین می‌شود. بانکها در صورتی ملزم به پرداخت تسهیلات در قالب عقود مبادله‌ای با نرخی کمتر از نرخ اعلام شده توسط شورای پول و اعتبار می‌باشند که علاوه بر تأیید معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری، مابه التفاوت سود از طریق یارانه یا وجوده اداره شده توسط دولت تأمین گردد.

منابع

- اصغرپور، محمد جواد (۱۳۹۲)، تضمیم‌گیری چند معیاره، موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران.
- امین بیدختی، علی اکبر، زرگر، سید مجتبی (۱۳۹۰)، بررسی موانع موجود در توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط (SMEs) و ارائه چارچوب حمایت از این بنگاه‌ها، مجله اقتصاد، کار و جامعه، شماره ۱۳۸، صص ۴۸-۳۴.
- آزاد، عباس. علیشائی، هانیه (۱۳۹۴)، « نقش بنگاه‌های کوچک و متوسط در توسعه اقتصادی ». کنفرانس ملی رویکردهای نوین در علوم مدیریت، اقتصاد و حسابداری بابل.
- بهرامی، رحمت الله (۱۳۹۸)، اثرات اقتصادی- اجتماعی صنایع روستایی(صنایع دستی و مشاغل خانگی) بر توسعه روستایی مورد: روستاهای شهرستان سندج، نشریه علمی پژوهشی جغرافیا و برنامه ریزی، سال ۲۴، شماره ۷۲، صص ۱۰۳-۸۱.
- ادراکی، محمد رضا (۱۳۸۶)، «بانک توسعه بنگاه‌های اقتصادی کوچک و متوسط ایران»، مجله رشد فناوری، دوره ۳، شماره ۱۲، صص ۳۳-۲۶.
- پارساپور، سارا؛ براتی، جواد؛ رسول زاده، مریم (۱۳۹۶)، عوامل اثر گذار بر پایداری بنگاه‌های کوچک و کار آفرین مورد مطالعه: بنگاه‌های صنعتی شهرستان مشهد، مجله توسعه کارآفرینی، دوره ۱۰، شماره ۱۵، صص ۶۰-۴۱.
- جهانگیری، محمد؛ عشقی عراقی، مهتاب؛ آذرلو، میترا؛ هنرپرور، علی اصغر؛ واثق؛ احمد رضا (۱۳۹۳)، بررسی عوامل مؤثر بر نوآوری، آموزش و مهارت و کارآفرینی در بنگاه‌های تولیدی و اقتصادی کوچک و متوسط مورد مطالعه: شهرستان اراک، نشریه مهارت آموزی، دوره ۳، شماره ۱۰، صص ۱۰۵-۹۳.
- داداش پور، هاشم؛ سخنдан، نوشین (۱۳۹۵)؛ ارزیابی تاثیر ساختار شبکه ای صنعتی بر ارتقاء ظرفیت‌های یادگیری در مناطق صنعتی، نشریه علمی پژوهشی جغرافیا و برنامه ریزی، شماره ۶۹، صص ۸۶-۶۵.
- رضایی، جلال؛ پاکروان، بایرام (۱۳۹۶)، «شناസایی و اولویت بندی موانع موجود در توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط»، سومین کنفرانس بین المللی مدیریت و مهندسی صنایع، تهران.
- رضائی، روح‌الله؛ صفا، لیلا (۱۳۹۴)، بررسی موانع توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط اقتصادی زودبازده و کارآفرین کشاورزی در استان زنجان، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۲۵-۲۴، شماره ۱، صص ۷۹-۶۷.
- شهرستانی، فاطمه (۱۳۹۷)، «بررسی و رتبه بندی موانع توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط دانش محور SME». دومین کنفرانس بین المللی مدیریت، حسابداری و حسابرس پویا، تهران، ایران.
- کیان پور، سعید؛ تولایی، رویا (۱۳۹۲)، بررسی نقش بنگاه‌های کوچک و متوسط مقیاس در توسعه فعالیت‌های اقتصادی کشور مالزی، رشد فناوری، فصلنامه تخصصی پارک‌ها و مراکز رشد، سال دهم، شماره ۳۸، صص ۷۳-۴۹.
- ملاشاهی، غلامعباس؛ طریفیان، شاپور؛ پیش بهار، اسماعیل (۱۳۹۳)، « تعیین میزان موفقیت بنگاه‌های اقتصادی زود بازده بخش کشاورزی در روستاهای شهرستان زابل، مجله اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال ۲۳، شماره ۹۱، صص ۷۳-۴۹.
- مرادی، کیومرث؛ نیلی پور طباطبایی، سید اکبر (۱۳۹۴)، بررسی نقش بنگاه‌های کوچک و متوسط در توسعه فعالیت‌های اقتصادی کشور، شرکت علمی پژوهشی و مشاوره‌ای آینده ساز- استان مازندران، ساری، صص ۱۹-۱۱.
- مهدیان، ازو؛ محاریان، آزاده؛ سیفی پور، رویا (۱۳۹۵)، بررسی ارتباط بین اندازه بنگاه‌های صنعتی و رشد اقتصادی ایران، مجله فصلنامه اقتصاد کاربردی، سال ششم، صص ۳۵-۲۴.

- Hernita, H. Surya, B. Perwira, I. Abubakar, H. Idris, M., (2021), **Economic Business Sustainability and Strengthening Human Resource Capacity Based on Increasing the Productivity of Small and Medium Enterprises (SMEs) in Makassar City**, Indonesia, Sustainability,pp 37-2.
- Haryati, R., Yasri, Y., Aimon, H., Darwin, Muhammad., (2021), **development of small, micro enterprises based (smes) on innovation and environmental sustainable development in west sumatera**, international journal of entrepreneurship; arden vol. 25, iss. 4, pp 1-13.
- Levy M., Powell P. and Worrall L., (1987), **Strategic Intent and E-Business in SMEs: Enablers and Inhibitors**, Information Resources Management Journal,18 (5),pp.1-20.

- Porter,M., (1985), **The Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance**, Publications Harvard Business School.
- Saberi, M. Hamdan, A., (2019), **relationship between entrepreneurship and economic growth: A study on the GCC countries**, Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies, Volume 11 Issue 2.
- Surya, B. Menne, F. Sabhan, H. Suriani, S. Abubakar, H. Idris, M., (2021), **Economic Growth, Increasing Productivity of SMEs**, and Open Innovation, Journal of Open Innovation:Technology, Market, and Complexity,pp 37-2.
- Teoh, W. M. Y. & Chong, S. C.. **Improving women entrepreneurs in small and medium enterprises in Malaysia: policy recommendations**. Communication of the IBIMA, (2008), 2, 31-38.
- Tambunan, T (2009), **Women entrepreneurship in Asian developing countries: Their development and main constraints**, Journal of Development and Agricultural Economics 1(2),pp27-4.
- Wu, L. Xu, L., (2020), **The role of venture capital in SME loans in China**, Research in International Business and Finance.